

Det modernas födelse

Mannen bakom "Moderna tider" (boken – inte tidskriften) är tillbaka. Icke-socialistiska historieintresserade torde fröjda sig över husgudens återkomst – det bör även andra. Britten Paul Johnson har denna gång koncentrerat sig till de år då grunden till den moderna världen som vi känner den lades – Wienkongressens tid. Det är dock i stort sett den enda begränsning författaren har underkastat sig. Sin vana trogen behandlar han här alla yttringar av samhällslivet och levandegör inte bara politiker eller bara bönder, utan alla sorters människor och deras tankar, ord och gärningar.

Paul Johnson: **Det modernas födelse 1815–1830**. Översättning av Margareta Eklöf. Ratio 1992

I Johnsons ögon är alla dessa individer just individer. Tillsammans – och isär – bygger de historien men inte som ett formlöst kollektiv. Detta synsätt gör att Johnson knappast kan sägas vara *politically correct* i amerikansk ostkust-liberal mening, ty alla indiankvinnor är inte goda och alla vita män är inte onda.

Inte heller beträffande formen lider Paul Johnson av någon tvångströja. Han är ordrik som amerikanska författare av läroböcker och bästsäljande skönlitteratur; får även han betalt per ord? Å andra sidan har han ett vackert språk. Lyckligtvis har detta förtjänstfullt tillvaratagits i den goda översättningen, vissa facktermer borde dock kontrollerats.

Ofta svävar Johnson ut på sidospår – i och för sig mestadels njutbara eftersom han är så märkbart förtjust själv i sina utvikningar. Till slut ser man knappt skogen

för alla träd, men en uppfriskande promenad är det ända fram till sidan 896 – så långt blir det hela, registren oräknade, trots att den svenska översättningen är avkortad jämfört med originalet.

Avkortad översättning, ja. Detta oskick måste stävjas. Rent principiellt sett måste här anföras att om något är värt att översätta så är det värt att översätta i sin helhet. Visserligen deklarerar i "Det modernas födelse" mycket kortfattat vad som utgått i innehållsförteckningen och i förordet till den svenska upplagan – nämligen framför allt sådant som behandlar utomeuropeiska skeenden – men det är inte säkert att man noterar detta före ett eventuellt inköp. Därtill kommer att den läsare som är hängiven nog att ge sig i kast med denna tegelsten, förmodligen skulle orka igenom även de avsnitt – framför allt – som utelämnats. Till yttermera visso hade det varit av intresse att i större utsträckning få ta del av denne redogörelse för vad som tilldrog sig i övriga världen, om inte annat så som jämförelse.

I SvT nr 6/1992 skrev Paul Johnson om sin syn på hur historia bör skrivas, enligt fem kriterier: historien bör sättas in i ett globalt sammanhang; skildra hela samhället och alla dess verksamheter; ge en känsla av hur tiden går; handla om människor; och slutligen vara läsbar. Paul Johnson är trogen sina ideal och har, vilket torde framgått här, även i "Det modernas födelse" lyckats i stort sett väl på dessa punkter.

Alltså är läsvärdet genomgående högt. Därtill dyker små guldkorn upp här och var, som t ex parallellen mellan brittiska vänsterintellektuellas idealisering av USA under första halvan av 1800-talet, och de västerländska intellektuellas dito

av Sovjetunionen i vårt århundrade. Ibland stör det att Johnson blir lite kategorisk på ett gammaldags sätt och faller tvärsäkra värdeomdömen om personer och förteelser, men underhållande är det hela tiden — och lärorikt.

”Det modernas födelse” kan med fördel medtas som reslektyr, istället för en roman. Den kan också läsas hemma, parallellt med annan litteratur, en liten bit i taget. Om möjligt — läs den i original.

CHRISTIAN BRAW:

I omvälvningens centrum

Václav Havel är mer än symbolgestalten för den största omvälvning Europa har genomgått sedan 1918, han är också en av Europas mest betydelsefulla samhällstänkare idag. Hans tankar kring människan, samhället och Gud finns klart utförda redan i fängelsebrev, den viktigaste källan till kunskap om Havels tankevärld.

Václav Havel: **Sommartankar**. Norstedts 1992

Nu finns på svenska dessutom en liten bok, *Sommartankar*, skriven sommaren 1991. En betydande del av framställningen ägnas nationalitetsfrågan; det är framförallt det slovakiska problemet som är aktuellt. Men Havel ägnar sig också åt själva den politiska mekaniken. Han uttrycker det så: ”Jag är mot partidiktatur, d v s ett orimligt starkt inflytande från partiernas sida . . . Jag föredrar tveklöst ett majoritetsvals-system”, vilket innebär att väljarna väljer konkreta personer, en för varje valkrets.

Det är emellertid inte den politiska mekaniken, som är hans huvudintresse utan den inre halten i samhällets anda. Han beskriver det som att ”tanken, sanningens, det sanna ordets, samvetets och ansvarets kraft” kan ändra på förhållandena. Han har under hela sitt liv varit utsatt för en nedgörande kritik på denna punkt. Men verkligheten har gett honom rätt. Den revolution han själv lett har bekräftat hans grundinställning. Han säger: ”Kommunismen besegrades av livet, tanken, den mänskliga hedern.”

Ansvar är ett grundbegrepp för Havel. Ansvar innebär att vi har att svara inför någon. Vi har redovisningsskyldighet för våra liv. Ett sådant ansvar måste vara metafysiskt förankrat, d v s det måste ha sitt fäste utanför denna värld. Han skriver: ”Detta ansvar framväxer nämligen ur den medvetna eller omedvetna förvisningen att ingenting slutar med vår död, eftersom allt registreras och utvärderas någon annanstans, någonstans ’över oss’, den plats som jag någon gång kallat varats minne, denna oundgängliga